

Linnart Mäll — looja ja tõlkija

Märt Läänemets

Kultuuride nn baastekstid võivad isegi hilisemas ja võõras kontekstis ootamatult elustuda ja ergutada mõttetööd valdkondades, mille kujunemise võimalusest nende autorid võib-olla undki ei näinud. Seepärast arvan, et igas tänapäevakultuuris peaksid mõttegeneraatoritena osalema niisugused baastekstid. Mida rohkem neid on, seda parem.

Linnart Mäll

Tsiteeritud intervjuu ilmus 20 aastat tagasi, vahetult enne Linnart Mälli 50. sünnipäeva.¹ Selleks ajaks olid tema tõlkes eesti keeles ilmunud budismi baastekstid *Teemantsuutra*² ja *Dhammapada*,³ hindude püha raamat *Bhagavadgītā*,⁴ hiina õpetuste taoismi ja konfutsianismi igavene klassika

¹50. sünnipäeva ja 10. tõlkeraamatu ilmumise eel: Intervjuu Linnart Mälliga, I osa. — Tartu Riiklik Ülikool, 27. mai, 1988.

²Vt Jeremei Parnov. Pronksnaeratus. Tallinn: Valgus, 1975, lk 243–261; parandatud ja täiendatud: Budismi pühad raamatud 2. Tartu: Lux Orientis, 2005, lk 13–53 (kirjanduslik tõlge), lk 71–104 (terminoloogiline tõlge), lk 115–148 (sanskritikeelne algtekst), lk 167–193 (kommentaariid).

³Dhammapada. — Loomingu Raamatukogu, 1977, nr 29; parandatud ja täiendatud: Budismi pühad raamatud 1. Tartu: Lux Orientis, 2004, lk 37–113 (kirjanduslik tõlge), lk 128–163 (terminoloogiline tõlge), lk 179–209 (paalikeelne algtekst), lk 244–245, 252–258 (kommentaariid); Dhammapada. Tartu: Tartu Ülikooli orientalistikakeskus, Budismi Instituut (trükitud Taiwanis Buddha Hariduse Fondi poolt), 2005.

⁴Bhagavadgītā. — Loomingu Raamatukogu, 1980, nr 40/41; parandatud ja täiendatud: Bhagavadgītā. Tartu: Biblio, 2000.

Laozi *Daodejing*⁵ ning Konfutsiuse *Vesteid ja vestlusi*.⁶ Kui lisada siia veel india mahajaana tähtteose — Šāntideva *Bodhitšarjāvatāra* tõlge,⁷ arvukates artiklites ja ajakirjanduses ilmunud katkendid mahajaana suutestest ja teistest budistlikest tekstidest ning Mälli tõlkes omaette raamatutena ilmunud india klassikalise sanskritikeelse ilukirjanduse pärlid *Vetāla kaksikümmend viis juttu*⁸ ja *Šukasaptati*,⁹ siis saame tõepoolest väga soliidse rea tõlketeksteid. Oluline ei ole siinjuures aga mitte niivõrd tõlgete hulk, mis iseenesest ei olegi ju eriti suur, vaid see, missuguste tekstidega on tegemist. Seda nimekirja vaadates näeme, et Mälli tõlgete seas domineerivad just nimelt kultuuride ja õpetuste baastekstid.

Baastekst võiks ehk olla võtmesõnaks Linnart Mälli nüüd juba ligi pool sajandit kestnud tõlke- ja uurimistöö ülevaate puhul. Nagu eeltoodud loetelust näha, on ta vahendanud eesti keelde tervelt nelja õpetuse baastekste, mis on olulisel määral mõjutanud ja kujundanud inimkonna ajalugu ja saatust — need on budism, hinduism, konfutsianism ja taoism. See on saavutus, mida saavad oma arvele kanda vist küll üsna vähesed orientalistid, kui üldse keegi. Teatud mõttes võiks baastekstideks pidada ka Linnart Mälli enda töid, aga sellest pisut edaspidi.

Eesti kultuurikontekstis ilmusid need Ida mõtteloo baastekstide tõlked sisuliselt tühjale kohale. Peale piiblitõlgete ei olnud ükski maailmakultuuri sama taseme tekst enne Mälli tõlgete ilmumist eesti keelde jõudnud. (Koraani esmatõlge eesti keeles ilmus näiteks alles 2007. aastal.¹⁰) Ei ole liialdus öelda, et enne Mälli ei olnud ka klassikalist orientalistikat Eestis ja eesti keeles peaaegu olemaski.

Kuigi 19. sajandi ja 20. sajandi alguse keiserlikus Tartu Ülikoolis oli võrdleva keeleteaduse arengu tõusulainel kujunenud tolle aja kohta täiesti arvestatav sanskritoloogia (Leo Meyer, Leopold von Schroeder,¹¹ Dmitri Kudrjavski) ja Eesti Vabariigi aegses Tartu Ülikoolis tegi enne Teist maa-

⁵Laozi. *Daodejing*. — Loomingu Raamatukogu, 1979, nr 27.

⁶Konfutsius. *Vesteid ja vestlusi*. Tallinn: Eesti Raamat, 1988.

⁷Šāntideva. *Bodhitšarjāvatāra*. — Loomingu Raamatukogu, 1982, nr 3/4.

⁸*Vetāla kaksikümmend viis juttu*. Tallinn: Eesti Raamat, 1969.

⁹*Šukasaptati*. — Loomingu Raamatukogu, 1983, nr 12/13.

¹⁰Koraan. Araabia keelest tõlkinud Haljand Udam, toimetanud ja saatesõna kirjutanud Amar Annus, kommentaarid ja järelsõna kirjutanud Jaan Lahe. Tallinn: Avita, 2007/2008.

¹¹Vt Linnart Mäll. Leopold von Schroederi tegevusest Tartu Ülikoolis. — Tartu ülikooli ajaloo küsimusi, 1. osa. (TRÜ ajaloo komisjoni materjalid.) Toimetanud K. Siilivask. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, 1975, lk 213–217.

ilmasõda esimesi samme sinoloogia vallas noor jurist Leo Leesment,¹² ei viinud need ometi välja rahvusliku orientalistikakoolkonna kujunemiseni. Oli ju keiserlik ülikool saksa- ning viimastel aastakümnetel venekeelne ja -meelne, kus eesti keelki vaid marginaalse kõrvalainena õpetati. Kas sai siis sellises muukeelses akadeemilises keskkonnas tekkida mõtegi tõlkida sanskritist või muudest Ida klassikalistest keeltest “matsirahva” eesti keelde?

Eesti Vabariigi kaks aastakümnet kahe ilmasõja vahel jäid iseenesest liiga lühikeseks ajavahemikuks, et saanuks tekkida mingit arvestatavat suunda või koolkonda sellisel alal, nagu seda on klassikaline orientalistika, mis põhineb Ida klassikaliste tekstide uurimisel ja tõlkimisel, põlvkondade traditsiooni edasiandmisel. Midagi sellesuunalist hakkas kujunema alles 1930. aastate teisel poolel, mil grupp idahuvilisi noori humanitaare asutas Tartu Ülikooli juures Akadeemilise Orientaalseltsi. Peale juba nimetatud Leo Leesmendi, kes oli seltsi peamisi eestvedajaid, kuulusid sinna Eesti kultuuriloo vägagi tuntud tegelased: teoloog ja filosoof Uku Masing, keeleteadlased Pent Nurmekund ja Villem Ernits ning mitmed teised. Kuid ka selle auväärse seltskonna jaoks jäi tegutsemisaeg liiga lühikeseks.¹³

Sõjaeelse Akadeemilise Orientaalseltsi peamiseks saavutuseks jäi seltsi *Kirjutiste* esimese köite koostamine, mis aga 1940. aasta sotsialistliku pöörde tõttu ilmumata jäi.¹⁴ 2006. aasta ja käesolevat aastaraamatut võib pidada selle järjepidevuse taastajaks. Alanud nõukogude okupatsioon ja sellele järgnenud maailmasõda ruineerisid Eesti elu, sealhulgas akadeemilise elu täiesti. Pärast sõda jäi Eesti NSV Nõukogude Liidu perifeerse provintsi ning Tartu Ülikool väikese provintsiülikooli staatusesse Moskva range kontrolli all, kus mingeid iseseisvaid akadeemilisi arenguid ei saanudki olla. Enne sõda tegutsenud orientalistid kas emigreerusid või jäid Nõukogude Eestis suurel määral autsaideriteks; Leesment ja Nurmekund viibisid lisaks aastaid nõukogude vangilaagrites.

¹²Vt Märt Läänemets. Leo Leesmendi panus Eesti orientalistikasse. — Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2002. Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 2004, lk 91–97.

¹³Orientalistika ajaloost Tartu ülikoolis vt Martin Hallik. Tartu Ülikooli õppejõudude ja kasvandike osast humanitaarorientalistikas (1802–1940). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001; Martin Hallik, Olaf-Mihkel Klaassen. Keiserlik Tartu Ülikool ja Orient Eesti-Oriendi kultuurisuhete üldisel taustal. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002; Tarmo Kulmar. Orientalistika õppimine ja uurimine Eestis. — Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aastaraamat 2006, Tartu: Eesti Akadeemiline Orientaalselts, 2006, lk 9–27.

¹⁴Säilinud on vaid *Kirjutiste* tutvustava teksti proovitõmmis eesti ja prantsuse keeles (vt http://www.eao.ee/02eao/eao_kirjutised.pdf; http://www.eao.ee/02eao/aux_lecteurs.pdf).

Naasnud 1950. aastate lõpus Tartusse, panid aga just need kaks meest taas aluse orientalistikale ja ida keelte õpetamisele Tartu Ülikoolis. Pent Nurmekund hakkas enda rajatud orientalistikakabinetis õpetama hiina keelt, millele toona veel soojad Nõukogude-Hiina suhted rohelise tee andsid. Leesmendi sulest ilmus aga 1959. aastal kõigi aegade esimene otsetõlge hiina keelest eesti keelde — Mingi ajastu tundmatu autori novell *Õlimüüja ja lillehaldjas*.¹⁵ Varajastel kuuekümnendatel Eesti orientalistikas toimunud tuleb veel kindlasti mainida Uku Masingu EELK Usuteaduste instituudis peetud loengusarja budismist, mille käsikiri trükimasinal kopeerituna veel aastakümneid tudengite seas ringles ja palavat huvi äratas, kuni 1995. aastal lõpuks omaette raamatuna ilmus.¹⁶

Umbes samal ajal, 1950. lõpus – 1960. alguses algas ka Linnart Mälli akadeemiline tee orientalistina. Õppinud Tartu Ülikoolis ajalugu ja alustanud seejärel orientalistikakabinetis sanskriti ja hiina keele õpinguid, tegeles ta üliõpilasena Mahatma Gandhi uurimisega. (1960. lõpus ilmus tema tõlkes ka valimik Gandhi mõtteteri pealkirja all *Maailm on väsinud vihkamast*.¹⁷) Saanud inspiratsiooni kuulsa vene sinoloogi ja ajaloo filosoofi Nikolai Konradi 1961. aastal ilmunud artiklist “Ajaloost mõttest”,¹⁸ sõitis ta Moskvasse, kus kohtus Konradiga, kelle mõjul ja abiga ta hiljem Moskva Orientalistika Instituuti stažeerima ja aspirantuuri pääses. Mainitud artiklil, mille põhi- seisukohaks on, et inimkonna ajaloo liikumapanevaks jõuks on olnud humanismiidee esiletõus ja areng eri kultuurides, oli ka Mälli enda arengule tema enda väitel väga suur mõju ja ligi 40 aastat hiljem tema poolt sõnas- tatud humanistlike baastekstide teooria algidusid tuleb ehk otsida samuti sealt.

Moskvas said Mälli peamisteks mõjutajateks ja õpetajateks budoloog ja filosoof Aleksander Pjatigorski, sanskritoloog Oktjabrina Volkova, tibetoloog Juri Parfionovitš ja muidugi suur burjaadi tantrist ja õpetlane, 20. sajandi alguse budismi reformija ja uuendusliikumise algataja Lubsan Sandan

¹⁵Õlimüüja ja lillehaldjas. — Loomingu Raamatukogu, 1959, nr 37.

¹⁶Uku Masing. Budismist. Tartu: Ilmamaa, 1995.

¹⁷Mahatma Gandhi. Maailm on väsinud vihkamast. — Loomingu Raamatukogu, 1969, nr 41.

¹⁸Eesti keeles vt Nikolai Konrad. Ajaloost mõttest: Valik ajaloo filosoofilisi töid. Koostanud Mart Kivimäe ja Linnart Mäll. Tallinn: Valgus, 1987, lk 227–267.

Tsõdenovi õpilane ja vaimne pärija Bidja Dandaron, kes oli alles hiljuti vabanenud ligi 20-aastasest vangistusest stalinlikes vangilaagrites.¹⁹

Eelkõige Pjatigorski ja Dandaroni mõjul sai Mällist budist ja budoloog. (Oma budismi suunajana on ta siiski alati nimetanud ka Uku Masingut.) Tema peamiseks uurimisobjektiks ja lemmiktekstiks Ida mõtteloo tekstide seas sai kuulus mahajaana alustekst *Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā-sūtra* — *Kaheksatuhandeline ületava mõistmise suutra*. Just selle teksti kohta on ta avaldanud oma kaalukaimad teadustööd ja see on sügavalt mõjutanud Linnart Mälli enda mõtlemist ja maailmavaadet.²⁰ (Seejuures tundub lausa paradoksaalsena, et *Aṣṭasāhasrikā* eestikeelne tõlge on ometi seni maani välja andmata.) Mälli teaduslike uurimuste läbivaks teemaks olev teksti ja teadvuse fundamentaalsete probleemide sõnastamine ja neile lahenduse otsimine on kahtlemata inspireeritud *Aṣṭasāhasrikā* ja tollal üsna värskete ja uudsete semiootikaideede sünergiast.

Sest just samal ajal, 1960. aastate algul, sai Nõukogude impeeriumi pealinna Moskva ja vana väikese ülikoolilinna Tartu mõnede noorte tipp-humanitaaride omavahelisest suhtlusest alguse ligi paar aastakümnet kestnud nähtus — moodsalt väljendudes omamoodi *workshop* —, mida tuntakse Tartu-Moskva semiootikakoolkonna nime all. Tartust kuulus sinna eeskätt legendaarne Juri Lotman, Moskvast Vladimir Toporov, Vjatšeslav Ivanov, Boris Uspenski ja paljud teised humanitaariakorüfeed, nende seas ka Ida tekstide uurijad. Sellesse *workshop*’i sattus ka Linnart Mäll. Käivitati Tartu lähedal Käärikul toimunud semiootika suvekoolid ja alustati Tartu Ülikooli toimetiste sarjas tänaseni ilmuva *Töid märgisüsteemide alalt* väljaandmist, kus esmakordselt ilmusid ka mitmed Linnart Mälli tööd.²¹

Mäll tuli teadusse talle alati ka hiljem omase jõulisuse ja värskete ideedega. Tema sooviks on olnud algusest peale midagi muuta, luua ka iidsete tekstide uurijana midagi uut. Kõige paremini ja otsesemalt väljendab seda

¹⁹Vt Aleksander Pjatigorski. Dandaroni lahkumine. — Sõnumitooja, 1989, nr 23–24. (http://www.eao.ee/06sonumitoojad/sonumitooja_nr23-24.pdf).

²⁰Eestikeelne valik Mälli sellealastest töödest leidub tsükli “Ületav mõistmine” raamatust: Linnart Mäll. Nulli ja lõpmatuse kohal. (Eesti mõttelugu 21.) Tartu: Ilmamaa, 1998 (2003), lk 223–296.

²¹Ülevaadet Tartu-Moskva semiootikakoolkonna tegevusest vt raamatust Московско-тартуская семиотическая школа: История, воспоминания, размышления. (Под ред. С. Ю. Неклюдова.) Москва: Школа “Языки русской культуры”, 1998. Ida temaatikast semiootikakogumikes vt А. Н. Ковал. Востоковедческая тематика в “Трудах по знаковым системам”. — *Ibid.*, lk 341–378.

sihti 1967. aastal ilmunud programmilise artikli “Ühest võimalikust lähene-
misest *śūnyavāda* mõistmisele” alguslause:

Sünteesini jõudnud dialoog Lääne ja Ida vahel on tekitanud vajaduse mõista
seda, mida Idal on meile õelda, et me saaksime võtta Ida saavutusi meie oma
kultuuri olulisteks komponentideks.²²

Ja veidi edasi:

Orientalistika ülesandeks peaks seega olema püüd luua mudeleid, mis või-
maldaksid uut lähenemisviisi Lääne nähtuste mõtestamiseks.²³

Orientalistina ei ole Mäll seega tahtnud pelgalt midagi vahendada, käia tra-
ditsioonilisi sissetallatud radu, vaid süüvides muistsesse tarkusse luua selle
baasil uut teadmist ja tarkust, mis saaks elavaks mõjuriks meie kaasaeg-
ses kultuurikontekstis. Semiootika andis selleks võtme, Ida mõttelugu, eriti
budism — ainese.²⁴

Sellessamas *śūnyavāda*-artiklis pakkus ta välja uue termini — lüsiolo-
ogia²⁵ (ehk vabanemisõpetus) vanaindia termini *mokṣadharmā* võimaliku
tänapäevase vastena ning tegi kohe ka katse mitmeid nähtusi selle mõiste
alusel seletada:

Lüsioloogilisi õpetusi võib leida küllaldaselt nii Idast kui ka Läänest. Lüsiolo-
ogilisteks õpetusteks võib pidada nii arstiteadust, psühhoanalüüsi, mit-
mesuguseid sotsioloogilisi õpetusi kui ka müstilisi õpetusi ja joogat. Mis
puutub lüsioloogilistesse isikutesse, siis idamaalased kalduvad sagedami-
ni individuaalse, Lääne inimesed aga kollektiivse lüsioloogilise isiku rol-
li. Tundub, et seda erinevust selgitab idamaalaste enam arenenud kalduvus
teostusele. Lääne inimene, vastupidi, rahuldub aga meeldivalts esitatud teo-
riaga.²⁶

Lüsioloogia mõistet, mida võiks pidada tema teaduslike otsingute ja avas-
tuste juhtmotiiviks, ei ole Mäll ise oma hilisemates töödes eriti palju kasu-
tanud ega edasi arendanud. Pigem on hiljem tema tähelepanu koondunud

²²Nulli ja lõpmatuse kohal, lk 302.

²³*Ibid.*, lk 303.

²⁴Linnart Mäll on ise selle kohta kirjutanud artiklis “Semiotics as a Possibility for the
Study of Religious Texts Under Communist Dictatorship” — vt Linnart Mäll. *Studies in the
Aṣṭasahasrikā-prajñāpāramitā and Other Essays*. (Studia Orientalia Tartuensia, Series Nova,
Vol. I.) Tartu: Centre for Oriental Studies, University of Tartu, 2003, lk 170–174; sama Delhi
kirjastuse Motilal Banarsidass kordusväljaandes (2005, lk 170–174).

²⁵Kreeka *λυσιολογία*.

²⁶Nulli ja lõpmatuse kohal, lk 304.

selle rakenduse võimalustele semiootika võtmes — teksti ja teadvuse probleemidele ületava mõistmise õpetuse kontekstis ja budismi põhimõiste dharmat analüüsile. 1970. aastate algul ilmunud artikliseerias “*Prajñāpāramitā* psühholoogia neli terminit”²⁷ analüüsib ta teadvuse kõrgeimat seisundit käsitlevaid termineid “Ületava mõistmise” tekstides ja jõuab järeldusele teksti ja teadvuse seisundi identsusest:

Prajñāpāramitā on esiteks eriliste reeglite järgi koostatud tekst, mis võib esineda sisekõne, suulise kõne või kirjalikult fikseeritud teksti kujul, mis kannab nimetust “*Prajñāpāramitā*” ja mille eesmärgiks on teadvuse kõrgeima seisundi kujundamine.

Teiseks on *prajñāpāramitā* teadvuse kõrgeima seisundi üheks nimetuseks, mis peegeldab selle võimet täielikult mõista “*Prajñāpāramitā*” teksti ja luua uusi sama tüüpi tekste.²⁸

Need järeldused on otseselt tehtud küll vaid “Ületava mõistmise” tekstide, eeskätt *Kaheksatuhanderealise ületava mõistmise suutra* baasil ja selle kohta, kuid kehtivad ka üldisemalt. Mäll, nagu ülalpool öeldud, on eelkõige just budistlike tekstide uurimise kaudu jõudnud teksti ja teadvuse vastastikuse määratletuse ja lahutamatusse tõdemuseni. Siit tuleneb tema teine fundamentaalne idee dharmast kui tekstigenereerimismehhanismist, mille ta kõigepealt sõnastas artiklis “Dharma kui tekst ja tekstiloomemechanism”, kus ta tõdeb:

Just dharmat mõistmine tekstina ja “tekstiloomemechanismina” võimaldab ühendada üheks tervikuks selle kõik tähendused, mida siiani vaadeldi üksteisest eraldi (olemise element — nirvaana — Buddha jne).²⁹

Seda ideed edasi arendades leiab Mäll, et dharmat võib mõista veelgi laiemalt, tõlgendades seda kultuuri mõiste kaudu:

See ei ole vastuolus varasema interpretatsiooniga, vaid hõlmab seda, sest *kultuur* on samuti mõistetav *tekstina* kõige laiemas mõistes.³⁰

Budistid, nn dharmateooria loojad mõistsid seda ilmselt hästi; kõikide nähtuste “dharma” (tekstilisus) oligi budistliku vabanemisõpetuse üks põhisuisukohti. Ka tänapäeva humanitaarteadustes ei tohiks juba ammu olla

²⁷Eesti keeles: Nulli ja lõpmatus kohal, lk 239–276.

²⁸*Ibid.*, lk 243.

²⁹*Ibid.*, lk 315.

³⁰Studies in the Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā and Other Essays, lk 10.

enam üllatuseks tõdemus, et kultuur koosneb tekstidest. Kultuur elab niikaua, kui elavad tekstid. Iga tekst elab niikaua, kui teda loetakse ja tema kohta või tema baasil uusi tekste luuakse. Kultuur muutub sedavõrd, kui võrd muutuvad temas toimivad tekstid. Kultuur ise ongi tekstigenererimismehhanism, mille keskne element on inimteadvus. Teadvust saab aga omakorda määratleda ainult tekstide kaudu, mida ta vastu võtab ja mida ta taas genereerib. Iga tekst on mingi teadvuse seisundi või teadvuse seisundite ja da väljendus. Täpsemalt: tekst ongi teadvuse seisund ja teadvuse seisund on tekst. Üht ei saa määratleda ilma teiseta. Inimene on aga inimene vaid sedavõrd, kui ta on teadvuslik olend, elades mingis kultuuris ja olles kultuuri kaudu aktualiseerinud teatud hulga tekste, millega ja mille kaudu ta omakorda kultuuris toimib, mille kaudu ta üldse eksisteerib.

Siit jõuamegi Linnart Mälli värskeima avastuseni — humanistlike baastekstide teooriani.³¹ Humanistlike baastekstide hulka loeb ta järgmised tekstid:

Hiina traditsioonist Konfutsiusele omistatava *Vesteid ja vestlusi (Lunyu)*, India traditsioonist *Bhagavadgītā* ja paljud *Tipitaka*'sse (põhiliselt “*Suttapitakasse*”) kuuluvad budistlikud tekstid, ning Lähis-Ida traditsioonist Matteuse, Markuse ja Luuka evangeeliumid.³²

Neid eri kultuuritraditsioonides kujunenud tekste ühendab üks ühine joon, mille Mäll sõnastab nõnda:

Humanistlikul baastekstil on eriline suunitlus, mida väljendab sõna ‘humanistlik’. Eesti keeles on sellel võõrsõnal põhiliselt kaks vastet: ‘inimlik’ ja ‘inimeselik’ ehk ‘inimpärane’, mõlema tähendusskaala on aga, nagu teada, küllaltki lai ja hajuv. Sellepärast olgu täpsustavalt öeldud, et ‘humanistlik baastekst’ on niisugune baastekst, mida iseloomustab ühelt poolt inimese kui niisuguse (teisisõnu, kui liigi ja kui üksikisiku) ülendamine olemasolu keskseks ja määravaks nähtuseks, teiselt poolt aga niisuguste “inimlike” omaduste rõhutamine inimestevahelises suhtluses, nagu väärikus, inimarmastus, kaastunne, vägivallatus, vastutustunne, kohusetundlikkus, aupaklikkus jne.³³

³¹Mäll on esitanud selle mitmes kirjutises; kõige uuema ja põhjalikuma eestikeelse käsitluse leiab tema artiklist “Humanistlike baastekstide kontseptsioon” — Budismi pühad raamatud 1, lk 213–229.

³²*Ibid.*, lk 214.

³³*Ibid.*, lk 215.

Humanismi mõiste on tekkinud kultuuri teatud küpsusastmel teatud inimeste (õpetajate) teadvuses, kes on seda edasi andnud tekstidena, mis teistele inimestele tundusid ülemaise ilmutusena, mistõttu nii Konfutsiust, Buddha, Krišnat kui ka Jeesust hakati ühel või teisel kujul jumalikustama, nende õpetustest kujunesid aga religioonid oma kultuste ja institutsioonidega. Viimast tendentsi võib pidada vana, humanistlike baastekstide eelse kultuuri jäänuknähtuseks. Humanistlike baastekstide algne sõnum oli aga väga lihtne ja selge ning ilmselt just oma lihtsuses ja selguses jahmatavalt sügav ja uuenduslik: inimesed on inimesed vaid kultuuri tõttu ja kultuuris, kusjuures kõikidel, hoolimata päritolust, on võrdsed võimalused kultuurist osa saada ja kultuuris osaleda ning kultuuri kaudu vabaneda. Kultuuri on eri traditsioonides tähistatud küll eri sõnaga: India traditsioonis oli selleks sõnaks dharm, Hiinas aga *wen* ja veelgi laiemas tähenduses ehk *li* ‘komme’. Eri-nevustest sõnastuses on aga olulisem sarnane lähenemine. Mälli sõnul:

See tähendab, et inimene on humanistlike baastekstide seisukohalt kultuuri-keskne: ta mitte üksnes ei sõltu kultuuri hetkeseisust ja ei ole ainult kultuuri taastootja, vaid temal on ka võime tuua ja luua kultuuri täiesti uusi nähtusi ning isegi täiesti uut kultuuritervikut, mida Õpetajad ise on täiesti ühemõtteliselt teinud.³⁴

Seda on teinud ja teeb ka Õpetaja Linnart Mäll. Nende ideede ja mõtete väljatöötajana, sõnastajana ja levitajana ongi ta ka ise baastekstide looja, mis meie kultuuris toimides loovad uusi tekstilisi situatsioone ja teadvuse seisundeid, mõtestamaks sügavamalt meie ümber toimuvat ja meie rolli selles. Nagu muistsed õpetajad, humanistlike baastekstide loojad, kes sageli enda õpetuse kohta tunnistasid, et nad pole tegelikult loonud midagi uut, vaid üles soojendanud vana, nii võib ka Mälli kohta öelda, et ta on vaid üles soojendanud budistliku dharmateooria unustusse vajunud aspekti ja pannud selle meie ajas elama, mõjutades sellega meie kultuurisituatsiooni. Kuid budistina ei ole Mäll kunagi olnud kitsarinnaliselt erapoolik, ega teisi õpetusi unustanud või kõrvale tõrjunud. Seepärast ongi ta tõlkinud erinevate õpetuste baastekste ning mõtestades neid kommentaarides ja uurimustes pannud need uues ajas elama ja kultuuriloomes osalema.

Vähemalt eestikeelses kultuuriruumis on ta oma tõlgete ja kirjutistega loonud aga ka omamoodi uue kultuuri (kui tahate, siis subkultuuri) ehk dharm, mis pole sügavalt mõjutanud mitte ainult tema lähimaid õpilasi, vaid eesti kultuuri tervikuna, seda ühelt poolt maailmale avades, teiselt poolt

³⁴*Ibid.*, lk 222.

juurutades sellesse toodud ideedega iidseid vabanemisõpetusi praeguses, nende tekstide loomise aegsest hoopis erinevas kultuurisituatsioonis. Kas Mälli tõlgitud tekstide autorid seda ette (või vähemalt unes) nägid, on raske öelda. Aga kindel on see, et humanistlike ja vabanemisõpetuslike tekstide (dharma) genereerimise masinavärki on Linnart Mäll tublisti hoogu lisanud. Edasi toimivad juba tekstid ise.